

Lect. univ. dr. **Alina-Monica Axente**

Facultatea de Drept a Universității „Titu Maiorescu”
din București

FIȘE DE DREPT PRIVAT ROMAN

EDIȚIA A 2-A

Editura
Hamangiu

CUPRINS

CAPITOLUL 1. ISTORIA SOCIALĂ ȘI POLITICĂ A ROMEI	1
I. Epoca prestatală	1
II. Regalitatea	3
III. Republica	4
IV. Principatul	6
V. Dominatul	7
CAPITOLUL 2. IZVOARELE DREPTULUI PRIVAT ROMAN	9
I. Obiceiul	10
II. Legea	11
III. Edictele magistraților	15
IV. Jurisprudența	18
V. Senatusconsultele	23
VI. Constituțiunile imperiale	24
Opera legislativă a împăratului Justinian	25
I. Codul	26
II. Digestele	27
III. <i>Institutiones</i>	28
IV. Novelele	29
CAPITOLUL 3. PROCEDURA CIVILĂ ROMANĂ	31
I. Procedura legisacțiunilor	32
II. Procedura formulară	39
III. Procedura extraordinară	48
CAPITOLUL 4. PERSOANE	49
I. <i>Status civitatis. Status libertatis</i>	49
II. Cetățenii romani	52
III. Latinii și peregrinii	55
IV. Sclavii	57
V. Dezrobiții	59
VI. <i>Status Familiae</i>	61
VII. Căsătoria	65
VIII. Legitimarea, adopțiunea și adrogațiunea	69
IX. Emanciparea	76
X. Tutela și curatela	77

CAPITOLUL 5. BUNURI	81
I. Clasificarea lucrurilor	81
II. Despre posesiune	84
III. Despre proprietate	89
IV. Drepturi reale asupra lucrului altuia (<i>iura in re aliena</i>)	101
CAPITOLUL 6. SUCCESIUNI	107
I. Succesiunea legală	107
II. Succesiunea testamentară	119
III. Moștenirea deferită contra testamentului	130
IV. Dobândirea (acceptarea) moștenirii	133
V. Repudierea moștenirii	138
VI. Sancțiunea moștenirii	139
VII. Legate și fideicomise	141
CAPITOLUL 7. OBLIGAȚII	145
❖ Partea generală	145
I. Definiția și elementele obligațiilor	145
II. Categoriile de obligații	147
III. Efectele obligațiilor	150
IV. Stingerea obligațiilor	163
V. Transmiterea (transferul) obligațiilor	174
VI. Garanții	176
❖ Partea specială	186
I. Despre contracte. Noțiune și elemente	186
II. Clasificarea contractelor	190
III. Contracte solemne	191
IV. Contracte reale	195
V. Contracte consensuale	201
VI. Contracte nenumite	210
VII. Pacte	212
VIII. Quasicontracte	216
IX. Delicte	219
X. Quasidelicte	224
BIBLIOGRAFIE	225

Lect. univ. dr. **Alina-Monica Axente**

Facultatea de Drept a Universității „Titu Maiorescu”
din București

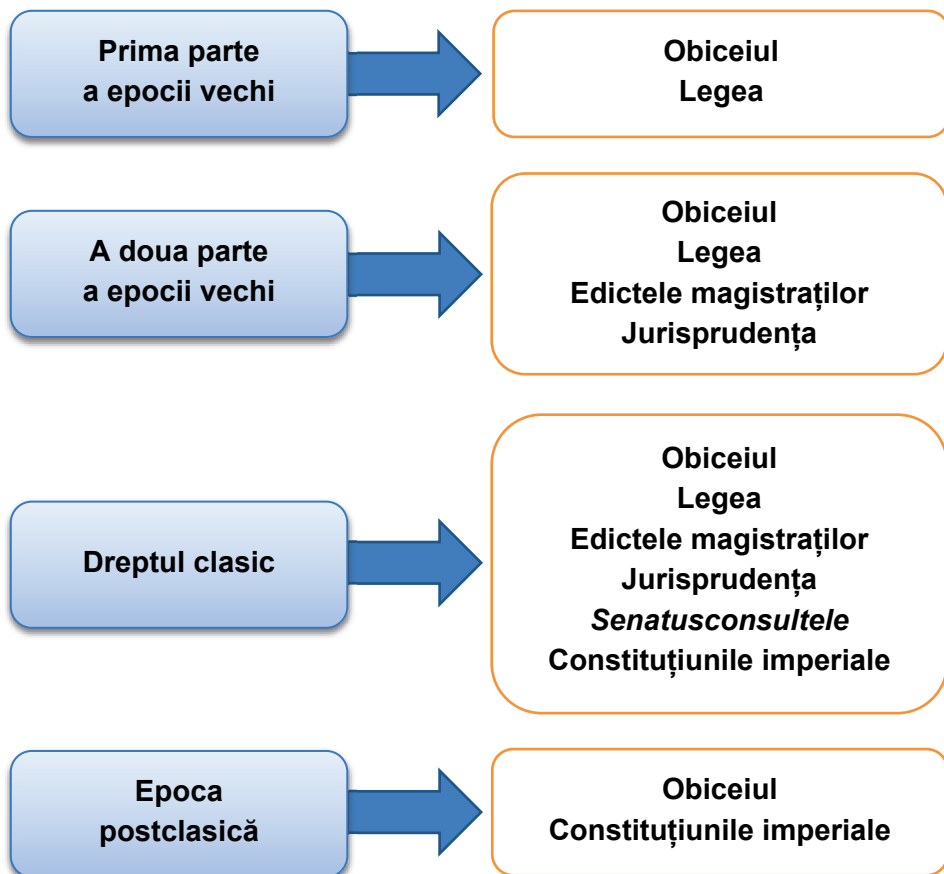
FIȘE DE DREPT PRIVAT ROMAN

EDIȚIA A 2-A

Editura
Hamangiu

CAPITOLUL 2. IZVOARELE DREPTULUI PRIVAT ROMAN

I. OBICEIUL

Primele obiceiuri, pe care noi le numim *nejuridice*, erau niște simple reguli de conduită, cunoscute din bătrâni, percepute ca obligatorii doar la nivelul conștiinței că respectarea lor este impusă, ele nefiind sancționate de stat, prin aplicarea repetată în cadrul societății.

- Cel dintâi izvor de drept roman, obiceiul (nejuridic), purta diferite denumiri: *consuetudo*, *ius non scriptum*, *usus*, sau *mos majorum*.
- Izvor specific fazelor incipiente de dezvoltare socială;
  - ✧ În absența unor relații sociale complexe, respectarea acestor tradiții înrădăcinate în mintea romanilor se făcea benevol;
  - ✧ Obiceiurile ocroteau interesele generale ale membrilor societății ⇒ nu se impunea presiunea unei forțe coercitive.
- **Elementele** care alcătuiau obiceiurile nejuridice erau:
  - ✧ *inveterata consuetudo* (obicei străvechi);
  - ✧ *tenaciter servata* (aplicarea cu stăruință și tenacitate);
  - ✧ *opinio necessitatis* (crediința în obligativitatea sa);
  - ✧ *tacita conventio populi* (consimțământul tacit, unanim și general pe care se baza *opinio necessitatis*).

Evoluția obiceiului în dreptul roman	
Obiceiuri nejuridice	Obiceiuri juridice
<ul style="list-style-type: none"> • Reguli de conduită respectate fără a fi impuse sau sancționate de o autoritate. 	<ul style="list-style-type: none"> • Reguli procesuale sancționate de către pontifi (preoți). • Aceștia le țineau în secret.

II. LEGEA

Despre legi în general

Concomitent cu consolidarea puterii de stat, obiceiul juridic este detronat de *lege*, care, după anul 451 î.Hr., devine principalul izvor de drept.

NOȚIUNE

- reprezintă ceea ce poporul decide și hotărăște ⇒ izvorul suprem
- **LEX = convenție**
  - ✧ când ea se realiza între doi particulari = **contract**
  - ✧ când se realiza între magistrat și popor = **lege**

PROCEDURA DE ADOPTARE A LEGII

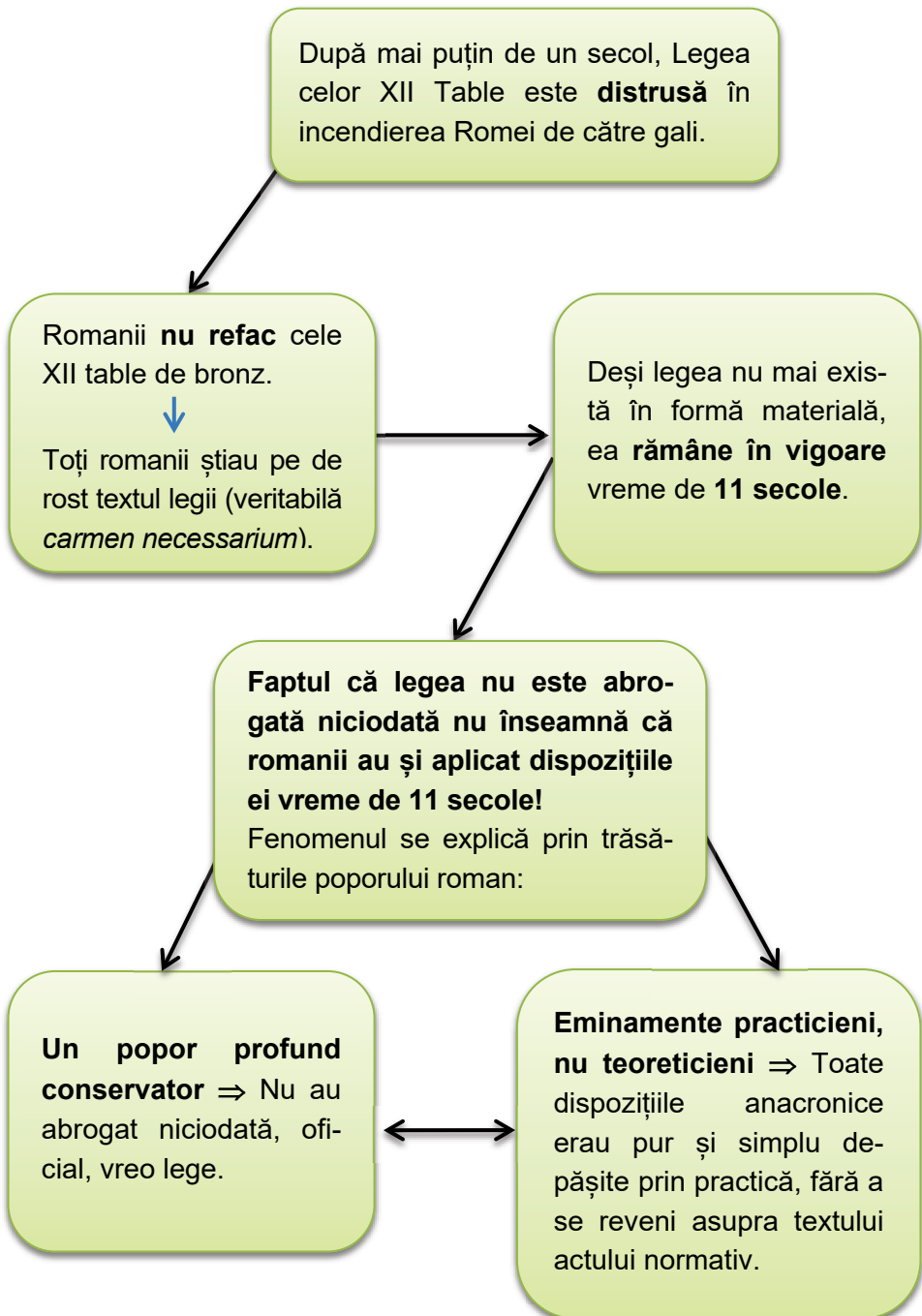
Magistratul propune	Poporul decide	Senatul ratifică
<ul style="list-style-type: none"> • Magistratul publică un edict prin care prezintă proiectul de lege. 	<ul style="list-style-type: none"> • Romanii au la dispoziție un termen de gândire de 24 de zile. • După expirarea termenului, Adunările poporului se pronunță asupra proiectului de lege în bloc, fără a putea aduce amendamente. Fie: <ul style="list-style-type: none"> ✧ Aprobă legea – rostesc <i>uti rogas</i> → legea trece la Senat. 	<ul style="list-style-type: none"> • Legea aprobată de popor trece la Senat înspre ratificare și publicare în mai multe exemplare.

	<ul style="list-style-type: none"> ⊘ Resping legea – rostesc antiquo. → procedura se oprește. 	
STRUCTURA LEGII		
<i>Praescriptio</i>	<i>Rogatio</i>	<i>Sanctio</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Cuprinde toate datele de identificare ale legii: <ul style="list-style-type: none"> ⊘ numele magistratului care a propus-o; ⊘ locul și data votării; ⊘ ordinea prezentării comițiilor la vot. 	<ul style="list-style-type: none"> • Cuprinde textul propriu-zis al legii. <ul style="list-style-type: none"> ⊘ Dispozițiile legii puteau fi structurate în capitole și paragrafe. 	<ul style="list-style-type: none"> • Prevede sancțiunea aplicabilă actelor juridice încheiate cu nerespectarea dispozițiilor legii (<i>rogatio</i>).
TIPURI DE LEGI ÎN FUNCȚIE DE SANCTIO		
<i>leges perfectae</i>	<i>minus quam perfectae</i> (mai puțin perfecte)	<i>imperfectae</i>
<ul style="list-style-type: none"> • În <i>sanctio</i> se prevedea că orice act realizat prin încălcarea ei (deci a dispozițiilor din <i>rogatio</i>) va fi nul absolut (<i>ruptuum</i>). 	<ul style="list-style-type: none"> • Acele legi a căror sancțiune nu era nulitatea actului înfăptuit cu nerespectarea lor, ci aplicarea unei amenzi. 	<ul style="list-style-type: none"> • În a căror sancțiune se preciza doar că nerespectarea legii este interzisă, fără a se expune ce pedeapsă se va aplica în cazul încheierii unui act cu încălcarea dispozițiilor lor.

Legea celor XII Table

Context:

- Obiceiurile juridice (inclusiv formulele solemne utilizate în procese) erau ținute în secret de către pontifi.
  - Cum pontifi puteau fi doar patricienii, tensiunile dintre aceștia și plebei au atins cote uriașe:
    - ✧ Plebeii au solicitat constant sistematizarea obiceiurilor juridice sub forma unei legi transparente și accesibile tuturor.
  - Pe fondul acestor conflicte se va elabora prima lege romană, **Legea celor XII Table (*Lex duo decim tabularum* sau *Codul decemviral*)**.
-
- După un deceniu în care tribunul plebeilor, Terentilius Arsa, a luptat neîncetat, Senatul a cedat și astfel s-a constituit o comisie grevată cu sarcina de a sistematiza toate obiceiurile juridice sub forma unei legi.
    - ✧ Comisia, formată din 10 patricieni, purta denumirea de **decemvirii legibus scribundis** (cei 10 care scriu dreptul).
    - ✧ Prima formă a legii a fost publicată în anul 451 î.e.n., pe **10 tăblițe de lemn**.
      - ⇒ Plebeii sunt în continuare nemulțumiți, deoarece legea:
        - a fost elaborată exclusiv de patricieni (cei zece membri ai comisiei);
        - nu era completă.
    - ✧ Doi ani mai târziu, o nouă comisie, care de data aceasta cuprindea și plebei, completează textul inițial al legii și îl publică pe tăblițe **de bronz**.
      - ⇒ **În anul 449 î.e.n. se publică varianta finală a Legii celor XII Table!**

III. EDICTELE MAGISTRAȚILOR

Concept:

- La intrarea în funcție, magistrații romani beneficiau de ***ius edicendi*** = dreptul de a publica un edict prin care arătau cum înțeleg să-și exercite funcțiile și ce mijloace juridice vor utiliza în acest scop.
  - ✧ Edictul publicat avea o valabilitate egală cu durata mandatului respectivului magistrat (de regulă, un an).
  - ✧ Inițial, aceste edicte au fost formulate oral („*ex dicere*” = a spune).
  - ✧ Din secolul III î.e.n., ele au fost afișate în Forum pe table din lemn vopsite în alb, denumite ***album***.
- Deși toți magistrații beneficiau de *ius edicendi*, **în materia dreptului, cele mai importante sunt edictele pretorilor**, întrucât prin intermediul lor sistemul dreptului roman s-a consolidat, adaptându-se constant la cerințele practicii. Dreptul astfel creat a fost denumit **drept pretorian**.

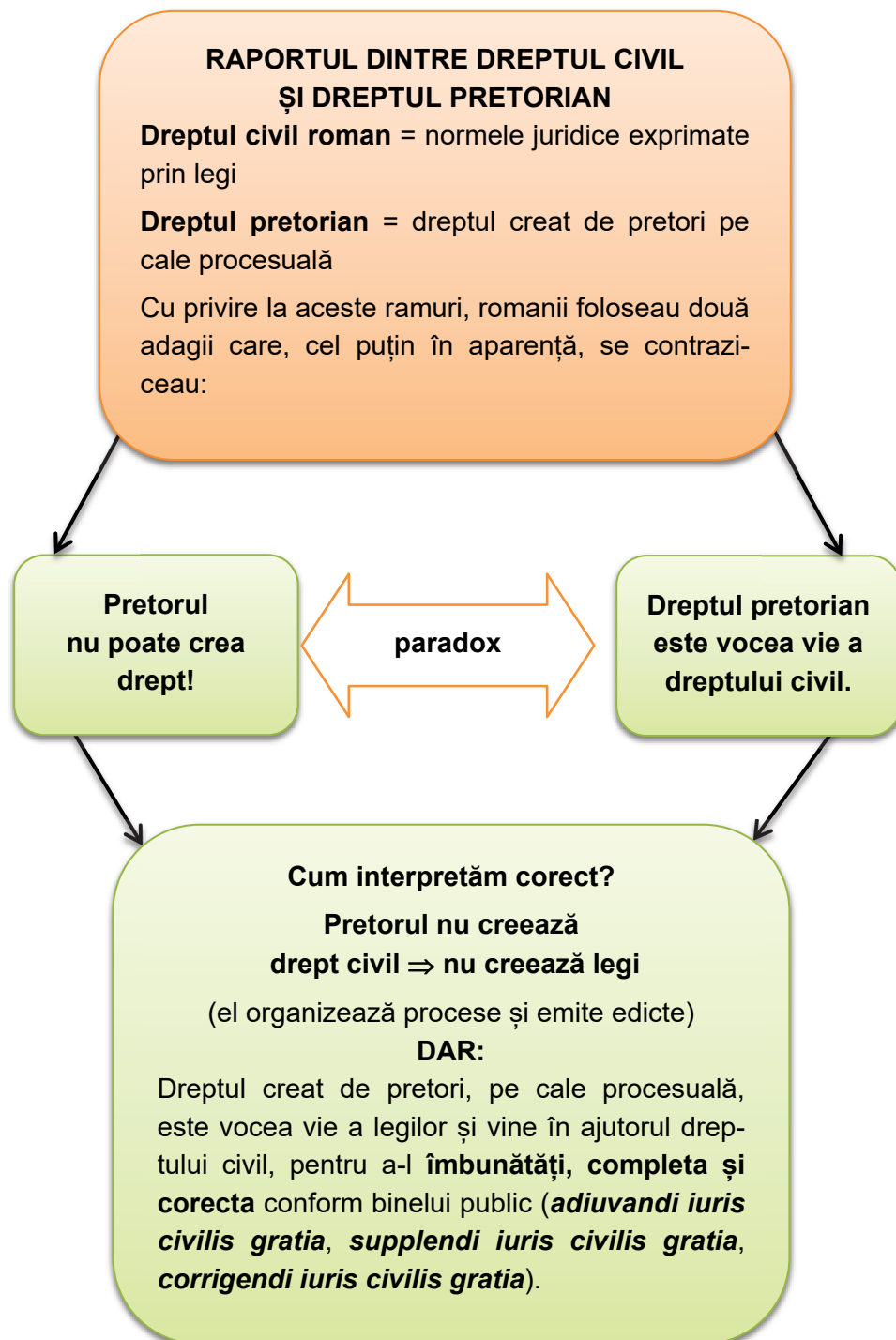
Tipuri de edicte	
<i>Edicta perpetua</i>	<i>Edicta repentina</i>
<ul style="list-style-type: none"> • valabile pe întreaga durată a mandatului magistratului autor. 	<ul style="list-style-type: none"> • ocazionale, date cu prilejul unor sărbători sau evenimente publice (având o durată de câteva zile).

Structura edictului pretorului	
<i>Edictum vetus sau translaticium</i> (partea veche)	<i>Edictum novum sau pars nova</i> (partea nouă)
<ul style="list-style-type: none"> • cuprindea dispozițiile preluate din edictele pretorilor anteriori; <ul style="list-style-type: none"> ✧ unele dispoziții erau, astfel, 	<ul style="list-style-type: none"> • cuprindea dispozițiile pretorului care își începea mandatul ⇒ prin această parte se reflectă li-

aplicabile pentru o durată mult mai mare decât cea a mandatului pretorului autor.	bertatea creatoare a pretorilor (care adaptau, în permanență, normele juridice la realitatea socială).
---	--

Observație !!!

- **Libertatea creatoare a pretorilor ia sfârșit odată cu epoca imperială.**
  - ✎ Împăratul Hadrian i-a ordonat jurisconsultului Salvius Iulianus să redacteze o formă definitivă a edictului pretorului ⇒ a fost creat un edict permanent, denumit ***Edictum perpetuum***, de la care niciun pretor nu s-a mai putut abate.
- ***Edictum perpetuum*** cuprindea patru părți:
  - ✎ Partea I – Organizarea proceselor;
  - ✎ Partea a II-a – Mijloace procedurale de drept civil;
  - ✎ Partea a III-a – Mijloace procedurale de drept pretorian;
  - ✎ Partea a IV-a – Executarea sentințelor.

IV. JURISPRUDENȚA

Noțiune:

- În dreptul roman, jurisprudența desemna știința dreptului, creată de către jurisconșulți prin interpretarea dispozițiilor cuprinse în legi.
- Spre deosebire de dreptul contemporan, romanii nu înțelegeau prin jurisprudență un ansamblu al hotărârilor judecătorești, considerând-o știință a dreptului, creatoare de principii juridice.

☞ **jurisprudența la romani este echivalentul a ceea ce în prezent numim **doctrină juridică!****

Evoluția jurisprudenței în dreptul roman	
Prima parte a epocii vechi	• jurisprudența sacrală
A doua parte a epocii vechi	• jurisprudența laică
Dreptul clasic	• apogeul jurisprudenței
Epoca postclasică	• decăderea jurisprudenței

Jurisprudența sacrală

- Inițial, pontifii erau singurii îndreptățiți a cunoaște și interpreta voința zeilor.
  - ☞ Ca toate popoarele încă primitive, romanii nu făceau o distincție clară între principiile de drept și cele ale religiei ori ale moralei.
  - ☞ Procedura de judecată presupunea respectarea zilelor faste și rostirea cu rigurozitate a formulelor solemne – informații juridice pe care le cunoșteau doar pontifii.
    - ⇒ **Încă nu se putea vorbi despre jurisprudență ca știință a dreptului.**